

SECTIO QUARTA.

CERTITUDO,

HOMINUM TESTIMONIO

FUNDATA.

160. OBSERVATIO. **R**erum sensibilium existentiam cognoscimus, per constantes & concordēs Sensationes, quas ipsarum ad præsentiam experimur: ut in præcedente Sectione explicatum est & demonstratum.

At si *Res illæ sensibiles* nobis præsentēs non sint; si vel anterioribus sæculis præteritæ, ante nostram existentiam extiterint; vel remota aliqua in regione, nostris impervie sensibus existant: quo pacto rerum illarum nobis innotescet existentia? Non per Sensum intimum; cum non existant in nobis: non per Ideas; in ideis enim non includitur essentialiter existentia accidentalis: non per Sensationes; nullam enim sensationem excitant res sensibiles, nisi sint sensibus præsentēs. Superest ergo ut innotescat nobis rerum illarum existentia, per *testimonium Hominum*: quod testimonium in nobis vices gerat Sensationum ab illis rebus sensibilibus excitandarum.

Rem sic peragi aut sic peractam fuisse intellige. Facta illustria dignosque notari Eventus, majori cum attentione, sive admirando, sive horrescendo, sive indignando, variis sæculis variisque in regionibus observavit ingenita humanæ menti Curiositas. Ut autem, tum Alienigenis, tum seris suis Nepotibus, aut ad exemplum aut ad admirationem aut ad indignationem transmitteret, quod ipsissimis viderat oculis, quod ipsissimis auribus audierat Gens aliqua: curavit illud, vel authenticis historiis consignari, vel metallis lapidibusque insculpi, vel fideli Traditione conservari & propagari. Ecce tibi *testimonium Hominum*, quo

nostra videtur quasi reproduci & multiplicari existentia; quo omnibus & locis & temporibus quodammodo præsentēs sistimur.

AUCTORITAS ET FIDES.

161. DEFINITIO. *Auctoritas* est alienum testimonium, ad credendum inclinans: huic auctoritati adhesio, dicitur *Fides*.

Fides alia est divina, alia humana. Fides divina est assensus divino testimonio nixus. *Fides humana*, de qua sola hîc agitur, est assensus humano nixus testimonio.

Fidei divinæ inest omnimoda certitudo: fundatur enim ipsamet Dei falli & fallere nescii auctoritate. Fidei humanæ non semper inest, sed aliquando inesse potest omnimoda certitudo: quia potest aliquando tot tantisque muniri auctoritatibus, ut omnem erroris possibilitatem excludat; ut res modò explicabitur & demonstrabitur.

CERTITUDO MORALIS.

162. OBSERVATIO. Certitudo quæ fundatur humanis testimoniis, dicitur *Certitudo moralis*: tum quia ex cognitis hominum moribus resultat; tum quia ad hominum mores instituendos vitamque regendam pertinet. (34)

I. Quod Testimoniorum humanorum auctoritate communiter regatur & regi debeat Vita humana, per se sufficienter patet. Ut enim sciam, verbi gratia, an mihi parentur ab inimico insidiæ; an tale facinus à tali vel tali homine sit patratum; an bella paret aut gerat in meam Patriam Natio anglica; an existat India auro gemmisque fecunda; an extiterit Alexander aut Cæsar aut Ludovicus decimus quartus: Certè mihi nihil opus est physica aut metaphysica ea certitudine, quæ repetitur à sensationibus aut ab ideis meis. In his aliisque similibus rebus, morali certitudine sapienter diriguntur humana consilia, judicia, totaque vita ratio.

Humanæ Societatis totiusque Religionis fundamen-

tum est *Certitudo moralis*, seu certitudo illa quæ ab humanis desumitur testimoniis. Hinc intelliges quanti intersit, humanorum testimoniorum vim & robur expendere.

II. Quod auctoritas testimoniorum humanorum possit omnimodam parere certitudinem, per se etiam facillimè patebit. Tantum enim pondus & robur potest assumere humanum Testimonium à sex conditionibus modò assignandis; ut ex illo enascatur *Certitudo moralis*, certitudini metaphysicæ aliquatenus æqualis: in eo sensu quod moralis illa certitudo tam efficaciter excludat omne dubium in ordine morali, quàm axioma quodlibet metaphysicum excludit omne dubium in ordine metaphysico.

Tam certus sum existere *Imperium germanicum*, verbi gratia, quàm certus sum Totum esse sua parte majus: licet prior certitudo sit tantum certitudo ordinis moralis, innixa humanis testimoniis; posterior verò sit certitudo ordinis metaphysici, ipsa rei idea & essentiali exigentia fundata.

CERTITUDO TESTIMONII HOMINUM.

163. OBSERVATIO. Sex à nobis assignantur Conditiones, ex quibus tantum pondus & robur assumit *Hominum testimonium*; ut certitudinem pariat, certitudini metaphysicæ non imparem. Sunt autem sex illæ Conditiones:

I. *Numerus Testium*: qui tantum esse debet, ut major non possit ab homine sano requiri ad stabiliendam Veritatem.

II. *Gravitas Testium*: ne per jocum fallant, aut præ levitate fallantur.

III. *Integritas Testium*: in quos nulla cupiditatis ac collusionis suspicio prudenter cadat.

IV. *Constantia Testimonii*: ne sibi in narratione sua malè constant Testes; & illic negent, quod istis affirmant.

V. *Contrarii Testimonii*, si quod sit, summa levitas: ne testimonia sint testimoniis hinc & inde circiter æquilibria, atque ita reciprocè elidantur.

VI. *Possibilitas & Sensibilitas in objecto Testimonii*: ut

nihil asseratur à Testibus, aut quod evidenter in se repugnet, aut de quo per sensus non possit facillè judicari.

VIS VERITATIS COGNITÆ.

164. AXIOMA MORALE. *Veritati evidenter cognitæ inest aliqua Vis, qua inclinamur ad ipsi suffragandum; quaque ipsi reverè suffragamur, quoties nulla mentis cupiditate in perversum agimur.*

EXPLICATIO. Moralitatis istius Axiomatis veritatem nobis manifestat Sensus intimus; & si opus fuerit, veritatem hanc sic explicando demonstrabimus.

I. Illud est in anima nostra, quod in ipsa videmus aut sentimus: atqui in anima nostra videmus aut sentimus illam *propensionem ad Veritatem cognitam*: ergo illa ad Veritatem cognitam propensio est in anima nostra.

Major est evidens. Prius est enim aliquid esse in anima nostra, quàm videri aut sentiri in anima nostra: alioquin sentiretur aut videretur, quod non est quod nihil est; ac proinde, quod nec sentiri, nec videri potest.

Minor unicuique propria conscientia innotescit. Ad amandam Veritatem nati quisque sumus, & natos nos esse sentimus: nec Veritatem evidenter cognitam deserimus & prodimus; nisi vel metus, vel ira, vel cæcus partium furor, vel propriæ utilitatis spes & amor, vel simile aliquod aliud motivum impellat nos, ut Mendacio suffragemur.

II. Naturali huic & nobis ingenitæ ad Veritatem propensioni, nullum aliud est assignabile motivum, quàm ipsa vis Veritatis cognitæ: cessantibus enim aliis omnibus motivis, viget in nobis illa ad Veritatem evidenter cognitam propensio.

Ergo inest Veritati evidenter cognitæ aliqua *Vis*, qua inclinamur ad ipsi suffragandum; & qua ipsi reverè suffragamur, quoties nulla mentis cupiditate in perversum agimur. Q. E. D.

165. OBJECTIO. Vis Veritatis cognita non agit in Intellectum: ergo non potest intellectum movere.

RESPONSIO. Distinguo antecedens. Vis Veritatis cognita non agit in intellectum, per influxum physicum & materiale, qualis convenit rebus corporeis, concedo antecedens: per influxum morale, per influxum motivi, qualis convenit rebus moralibus, nego antecedens & consequentiam.

Anima nostra duplex habet objectum, ad quod naturalem habet tendentiam, *Bonum* scilicet & *Verum*. Sicut per cognitam objecti alicujus bonitatem, inclinatur Voluntas humana ad objectum illud amandum & prosequendum: ita per cognitam objecti alicujus veritatem, inclinatur Intellectus humanus ad suffragandum huic objecti veritati.

Inest Probitati, inest Justitiæ, inest cuicumque Virtuti, aliqua *bonitas moralis*, seu bonitas morum perfectiva; quæ animam ad sui prosecutionem allicit: bonitatem hanc moralem sentimus melius, quàm definimus.

Similiter, inest Veritati aliqua bonitas moralis, quæ intellectui sapit, ad quam se natum videt & sentit intellectus, quæ intellectum movet & inclinatur ad assensum. Sentimus omnes rectum & honestum & naturæ consentaneum esse, suffragari Veritati. Hoc honestatis motivo, innato hoc veritatis amore mota, Veritati indubitanter cognitæ assensum, tum interiorem, tum exteriorem, non denegat humana Mens: nisi potentiore alio motivo inclinatur & impellatur ad denegandum Veritati cognitæ suffragium.

PROPOSITIO FUNDAMENTALIS.

166. *Testimonium Hominum, recensitis munitum conditionibus est motiivum certum & infallibile, quo Factorum quorundam sensibilibus & illustriis nobis indefectibiliter innotescat veritas.* (163)

DEMONSTRATIO I. Certa erit & directè demonstrata hæc

propositio (6); si certi simus & de infallibilitate & de existentia talis Testimonii: atqui de utraque certi sumus, aut nos penes est esse certos.

I. Testimonium Hominum certum est & cum rei veritate infallibiliter connexum; si *nec falli, nec fallere* potuerint Testes: atqui tale est testimonium hominum, recensitis conditionibus munitum: ergo illud testimonium certum est & cum rei veritate infallibiliter connexum. Demonstratur minor quoad utramque partem.

Ac primò quidem, Testes oculati & auriti, quorum nota est gravitas & integritas, *falli* non potuerunt circa Factum aliquod valdè sensibile & illustre; quale foret plenus Solis defectus, subita Mortui jam putrescentis resurrectionis, Urbis alicujus aut Hominis existentia: nisi auctor & arbiter Naturæ Deus ipsis illuserit, per miraculum sua sanctitate & sapientia & veracitate indignissimum; quod evidenter repugnat.

Deinde, Testes multi, graves, integri, sibi constantes, nulla mentis cupiditate in transversum acti, nullo adverso testimonio notari digno infirmati, fallere non potuerunt: alioquin testes illi gravitate aut integritate caruissent, & ab aliis multis testibus veritatis amantibus fuisset ipsis contradictum: quod est contra suppositionem. (163)

Ergo certum & cum rei veritate infallibiliter connexum est testimonium hominum recensitis & superius recensitis conditionibus vestitum & munitum. Ergo jam de *infallibilitate talis Testimonii* certi sumus, aut certi fieri possumus.

II. An autem existat tale Testimonium, certos fieri nos penes est. Nam, vel Testes ipsos videmus & audimus; vel eorum intuemur Testimonia, publicis & authenticis consignata monumentis: quæ monumenta tantam habent auctoritatem, tantamque pariunt certitudinem, quantam haberent aut parerent ipsimet Testes. Unde, de *existentia talis Testimonii*, ope Sensuum ritè dispositorum & adhibitorum, omnimodam possumus habere certitudinem.

Ergo nemini sano dubium esse potest illud homi-

num Testimonium, requisitis conditionibus munitum: cum & in se infallibile sit, & nos de illius existentia certi simus. Q. E. D.

167. DEMONSTRATIO II. Certa erit & indirectè demonstrata eadem propositio; si attendatur ad absurditates quæ ab ipsius falsitate aut incertitudine fluere: si observetur scilicet necessariam esse & Societati & Religioni *Certitudinem moralem*, omnis dubii rationalis efficaciter exclusivam; & talem certitudinem haberi non posse nisi per *Testimonium hominum*, quod sit in se & per se certum.

Humanæ Societatis & Religionis totius fundamentum est evidenter Hominum testimonium. Undenam enim scimus, verbi gratia, Genti Borboniæ jus antiquum & sacrum esse ad Thronum gallicum; Pium sextum, legitimum esse Ecclesiæ romanæ Pontificem; talem domum aut tale prædium ad Possessorem suum jure pertinere? Undenam certi sumus extitisse Moysem & Christum, divinæ Revelationis ministros? Undenam constat nobis patrata fuisse ab utroque innumera Miracula, quibus alter se à Deo missum, alter se Deum esse, sufficienter testaretur & efficaciter demonstraret? Scilicet, ex solo hominum testimonio, requisitis conditionibus munito. Unde sic ratiocinor.

I. Vitium foret in *Ordine morali* maximum, cujus auctor esset ipsemet Deus; si de Veritatibus à quibus pendet Religio & Societas, non daretur certitudo omnis dubii rationalis ineluctabiliter exclusiva: ergo debet dari talis certitudo.

II. Sed talis certitudo non potest haberi, nisi per testimonium hominum: ergo testimonium hominum debet in se habere vim pariendi certitudinem omnis dubii rationalis ineluctabiliter exclusivam; ac proinde certitudinem certitudini metaphysicæ aliquatenus æquivalentem. Probo antecedens. Factum aliquod præteritum, cujusvis sit generis, verbi gratia, Carthaginis aut Babylonis ruina, Jesu Nazarenæ mors & resurrectio, Alexandri aut Cæsaris aut Ludo-

vici decimi quarti suis temporibus existentia: *Factum præteritum*, inquam, nec potest rationibus metaphysicis demonstrari, cum non includatur in essentiali rerum idea; nec rationibus physicis certum potest fieri, cum jam non cadat sub sensus.

Superest ergo ut Factum illud præteritum possit ab hominum testimonio trahere Certitudinem illam omnis dubii rationalis ineluctabiliter exclusivam, quam in Ordine morali necessariam esse intelligimus; & sine qua fixum & certum nullum foret, tum Societati, tum Religioni, fundamentum. Q. E. D.

OBJECTIONES SOLVENDÆ.

168. OBJECTIO I. Quod omnimoda certitudine certum est, geometricas aut metaphysicas suscipit demonstrationes: atqui *Facta historica*, vel locupletissimis vallata testimoniis, neque metaphysicas neque geometricas, suscipiunt demonstrationes: ergo *Facta historica*, vel locupletissimis vallata testimoniis, omnimodà certitudine non sunt certa.

RESPONSIO. Distinguo majorem. Quod omnimoda certitudine certum est, geometricas aut metaphysicas suscipit demonstrationes; si illud quod dicitur certum, sit ordinis geometrici aut metaphysici, concedo majorem: si illud quod dicitur certum, sit ordinis morali, nego majorem; & sic distincta minore, nego consequentiam.

I. Multæ sunt *Veritates Ordinis geometrici aut metaphysici*; & illæ suscipiunt geometricas aut metaphysicas demonstrationes. Demonstrantur scilicet illæ Veritates, aut per ipsam rei ideam, aut per effectus cum re demonstranda, tamquam causa efficiente aut occasionali, naturaliter & necessariò connexos. (7, 69, 131)

II. Multæ sunt etiam aliæ *Veritates Ordinis morali*, quæ nec per ideam, nec per effectus demonstrari possunt, ut modò vidimus; quas tamen infallibiliter cognosci posse &

demonstrari maximi interest: quoniam Societatis civilis Religionisque totius sunt fundamentum.

Geometricas aut metaphysicas exigere demonstrationes in Veritatibus ordinis moralis, ineptum prorsus & absurdum foret; quia evidens est illas talibus non patere demonstrationibus: superest ergo ut moralibus certæ fiant demonstrationibus. Negare aut in dubium vocare Veritates ordinis moralis, quia geometricas aut metaphysicas non suscipiant demonstrationes; idem prorsus foret ac negare aut in dubium vocare existentiam Colorum, quia gustu aut auditu non percipiuntur; existentiam Sonorum, quia non cernuntur oculis, non palpantur manibus.

An mihi certum minus est, existere Romam, pugnatum fuisse Pharsalicis aut Fonteneis campis: quia existentia Romæ, quia Pharsalica aut Fontenea Pugna, geometrici instar theorematis, nequeunt demonstrari; nec alia mihi demonstratione constant, quàm demonstratione hominum testimonio parta? Videant recentiores quidam Philosophi, quàm vicina sit dementiæ, effrenata Incredulitas!

169. INSTABIS. Atqui testimonium Hominum non parit Certitudinem omnis dubii exclusivam: ergo non parit certitudinem geometricæ aut metaphysicæ certitudini in suo genere æquivalentem. Probo antecedens. Testimonium Hominum est motivum minoris ponderis, minorisque ad excludendum dubium efficacitatis; quàm testimonium Sensuum, quàm Auctoritas Dei, quàm intrinseca Rerum evidentia: atqui testimonium Sensuum, Auctoritas Dei, intrinseca Rerum evidentia, pariunt præcisè certitudinem omnis dubii exclusivam: ergo testimonium Hominum, ratione minoris sui ponderis, minoris suæ ad excludendum dubium efficacitatis, debet parere aliquid minus quàm certitudinem omnis dubii exclusivam.

RESPONSIO. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem. Testimonium hominum est motivum minoris ponderis, minorisque ad excludendum dubium efficacitatis;

in eo sensu quòd minus vividè minusque celeriter rapiat assensum, omnemque oppositi tollat formidinem, concedo majorem: in eo sensu quòd non rapiat realiter assensum, quòd non tollat realiter omnem oppositi formidinem, nego majorem & consequentiam.

Varia est Certitudo, pro varietate motivorum quibus ipsa fundatur & parturitur. Evidentia Rerum, auctoritas Dei, testimonium Sensuum sunt motiva in se simplicia, facilia, intricatum omne rerum examen excludentia; quibus & efficaciter & celeriter paritur plena & summa certitudo. Testimonium hominum est motivum magis implexum & intricatum, plus attentionis & examinis exigens; quo difficilias quidem & lentius, sed non minus verè & effectivè, excluditur omne dubium; paritur completa certitudo.

Prioribus motivis est vis simplicior, vehementior, promptior ad excludendum omne ab intellectu dubium: posteriori motivo est vis minus simplex, minus vehemens, minus prompta ad impugnandum dubium, sed non minus omnis tandem dubii exclusiva. Quando autem penitus exclusum est ab intellectu omne dubium: quid refert priorine an posteriori modo sit exclusum, cum in utroque casu penitus absit ab intellectu.

170. OBJECTIO II. Quod absolutè potest esse falsum, non potest demonstrari verum: sed Facta historica, etiam locupletissimis testimoniis munita, posunt absolutè esse falsa: ergo Facta illa non possunt demonstrari vera. Probo majorem. Quod non est in se certum, non potest demonstrari verum: sed quod absolutè potest esse falsum, non est in se certum, ergo quod absolutè potest esse falsum, non potest demonstrari verum.

RESPONSIO. Distinguo majorem. Quod absolutè potest esse falsum, non potest demonstrari verum, demonstrationibus metaphysicis, ab essentiali rerum idea petitis, concedo majorem: non potest demonstrari verum, demonstra-

tionibus moralibus, petitis à motivo certo & cum rei veritate infallibiliter connexo, nego majorem. Similiter distinguo minorem. Sed Facta historica, etiam locupletissimis testimoniis munita, possunt absolutè esse falsa: id est, potuisset alius esse *rerum Ordo*, in quo vel non extitissent vel aliter extitissent illa Facta, concedo minorem: id est, potuerunt esse tot & talia testimonia de Factorum illorum veritate, quin Facta illa sint vera, nego minorem & consequentiam.

Ad probationem, distinguo majorem. Quod non est in se certum, non potest demonstrari verum, demonstratione petita ab objecti immutabilitate, concedo majorem: non potest demonstrari verum, demonstratione petita à motivo cum re demonstranda infallibiliter connexo, nego majorem. Similiter distinguo minorem. Sed quod absolutè potest esse falsum, non est in se certum certitudine objecti, concedo minorem: non est in se certum certitudine medii seu motivi, nego minorem & consequentiam (29).

171. OBJECTIO III. Eadem esse repugnat *motiva Probabilitatis & motiva Certitudinis*: sed motiva quibus fundantur & quibus varios Credibilitatis gradus acquirunt Facta historica, nihil aliud sunt, nihil aliud esse possunt. quàm motiva probabilitatis: ergo repugnat Factis historicis esse motiva Certitudinis. Probo minorem. Motiva quibus fundantur & quibus varios credibilitatis gradus acquirunt Facta historica, nihil aliud sunt, nihil aliud esse possunt, quam varia hominum testimonia: quorum quodlibet non parit nisi Probabilitatem: quorum collectio qualibet non parit nisi Probabilitatum collectionem, quæ nunquam potest esse vera & propriè dicta certitudo.

RESPONSIO I. Concedo majorem. Necesse est enim in aliqua re semper differre motiva Probabilitatis, à motivis Certitudinis: quoniam priora defectibiliter, posteriora verò indefectibiliter connexa esse supponuntur cum objecto ad quod referuntur.

II. Nego minorem. Plurima enim Testimonia humana, per suam unionem, possunt aliquando fieri verum Certitudinis motivum: quia possibile est iis testimoniis simul unitis & vim semper crescentem à se invicem accipientibus, aliquando inesse satis ponderis & satis auctoritatis; ut sint indefectibiliter connexa cum veritate Facti historici ad quod referuntur, & in quo referendo unanimiter conspirant & consensunt. Talia sunt testimonia quibus mihi nuntiatur existere Asiam aut Americam, extitisse Alexandrum & Cæsarem.

III. Ad probationem, fateor motiva quibus fundatur cognitio omnis quam habemus de Factis historicis, nihil aliud esse, nihil aliud esse posse, si divinam revelationem excipias, nisi varia hominum Testimonia: fateor quodlibet testimonium humanum, separatim sumptum, non esse nisi motivum majoris minorisve Probabilitatis. Sed quamlibet testimoniorum humanorum collectionem, nihil aliud esse nisi collectionem Probabilitatum; illud sanus nemo fatebitur.

Ingenti & sufficienti Testimoniorum humanorum multitudini & collectioni inest *proprium Certitudinis fundamentum*, à cognitis hominum moribus petitum, quod cuilibet testimonio separatim sumpto nullatenus inest; scilicet, *unanimitas talium Testimoniorum concordia*. Non repugnat cognitis hominum moribus, quemlibet Testem, separatim sumptum suffragari Mendacio, ob vile & proprium ipsi ali-quod motivum: repugnat autem cognitis hominum moribus, omnes simul Testes suffragari eidem mendacio ob vile aliquod motivum, quod omnibus nequit esse commune. (164).

IV. Tam diversi sunt ingeniis, moribus, cupiditatibusque homines; tantus est inter ipsos opinionum, affectuum, emolumentorum conflictus; tanta in ipsis viget ad dissentiendum, ad obloquendum, ad contradicendum, propensio; ut *unico Veritatis amore* adduci possint ad unanimem consensum circa Factum aliquod enarrandum.

Unde, quamvis plurimi Testes distributivè sumpti

non sufficiant ad dandam omnem alicui facto certitudinem; facile intelligis à plurimis testibus collectivè sumptis posse omnem huic facto certitudinem dari, crescit enim testimoniorum vis & robur, ex ipsorum multitudine & concordia.

172. INST. I. Quilibet testis distributivè sumptus potuit mentiri: ergo & mentiri potuere omnes collectivè sumpti testes. Probo consequentiam. A distributivo ad collectivum valet consequentia: ergo si quilibet testis distributivè sumptus mentiri potuit; pariter, potuere mentiri omnes collectivè sumpti testes.

RESP. Concedo antecedens, & nego consequentiam. Peccat testis unus, determinate sumptus, habere motiva deserendi veritatem; quæ omnes collectivè sumpti testes non possunt simul habere: ut modo observavimus.

Ad probationem, distinguo antecedens. A distributivo ad collectivum valet consequentia; ubi agitur de actu, conc. ant.: ubi agitur de potentia, nego antecedens & consequentiam (79).

173. INST. II. Quilibet testis, distributivè sumptus, non dat nisi probabilitatem de facto historico quod refertur: ergo innumeri testes, collectivè sumpti, non dant de eodem facto historico propriè dictam certitudinem. Probo consequentiam. Probabilitas addita probabilitati, & in immensum probabilitati addita, non facit nisi probabilitatem, aut probabilitatum collectionem: ergo innumeri testes, quorum quilibet vim tantum sufficientem habet ad pariendam probabilitatem, non pariunt propriè dictam certitudinem. Probo ant. Nummus additus nummo & in immensum nummo additus, non facit nisi nummorum collectionem: ergo à pari, probabilitas addita probabilitati, & in immensum probabilitati addita, non facit nisi collectionem probabilitatum.

RESP. Omisso vel concesso antecedente, nego conse-

quentiam. Ad probationem, concedo ant., sed nego suppositum antecedentis. In data hypothesis, non additur mera probabilitas meræ probabilitati, sed additur auctoritas auctoritati: quæ auctoritas eò tandem devenire crescendo potest, ut omne penitus dubium excludat. Quando autem ita adaucta est auctoritas, ut omne excludat dubium: tunc illa auctoritas non est motivum probabilitatis, sed omnimodæ certitudinis. (162 & 171)

Ad tertium, concesso antecedente, nego consequentiam & paritatem. Cum addis nummum nummo; nihil addis in ratione nummorum, nisi nummum: non facis priorem nummum magis in se nummum. Contrà verò, cum addis testimonium testimonio, addis auctoritatem auctoritati: facis priorem auctoritatem, in se majorem & firmiorem, in se magis validam & efficacem ad excludendum dubium; crescente vi cujusque testimonii, ex sua cum altero testimonio concordia.

174. ADN. Illa omnis argumentatio, qua certitudinem moralem conantur ad meram probabilitatem reducere recentiores quidam Sceptici, nihil probat, quia nimis probat; seu quia probat aliquid quod est evidenter falsum. (5)

Ex simili enim argumentatione concludi posset, non esse certam penitus & indubitam Italiae aut Angliæ existentiam, nobis quibus non constat utriusque illius regionis existentia, nisi ex variis hominum testimoniis: quam conclusionem si quis seriò admitteret, insanientibus statim annumeraretur ab omni sanæ mentis homine.

Ex iis & similibus tricis quasi per transennam collige, quàm prava interdum judicandi regula in rebus moralibus, sit subtilior Metaphysica: ubi communi hominum sensui illa adversatur.

175. OBJ. IV. Generale hominum testimonium falsum est aut saltem dubium: ergo nullam parit certitudinem. Probo ant. Ad nostra usque tempora, generali hominum suffragio referebatur: 1. Terram quiescere, Solemque circa
Tom. I.